

Una aproximació diacrònica», on pretén descriure l'origen i el procés de gramaticalització de les dues construccions. El llibre continua amb una aportació a la història de la llengua de Brauli Montoya Abat (10): «Aproximació al català medieval murcià» d'entre els segles XIII i XIV. Seguidament, consten les publicacions de Sandra Montserrat Buendia (11) «Variació i canvi lingüístic en acostumar (a/de) + INF: una perífrasi naturalitzada en el registre col·loquial?», on planteja algunes qüestions pendents d'estudi sobre la perífrasi, i de Manuel Pérez Saldanya (12), «*Lo que es a mi, me encanta lo que es escalar y todo eso*: la locución informativa *lo que SER*». Seguidament, l'article «L'expressió de la comparació amb *com* i *com a* en català antic» de Joan-Rafael Ramos (13), la contribució d'Ángeles Romero Cambrón (14): «*Actualización o aggiornamento* lingüístico en el manuscrito 12367 de la BNE, testimoni de *Conqueridores*» i la d'Elena Sánchez López (15) «Llengua, significat i la unitat mínima». Finalment, conclou el volum l'estudi de Carles Segura-Llopes (16) sobre «L'origen de la construcció nominal [*que*[INF]] en català».

Totes aquestes aportacions posen de manifest com es pot analitzar un fenomen complex o com és l'evolució d'un canvi lingüístic, des d'una gran diversitat d'enfocaments metodològics. En concret, aquests articles compleixen els principis establerts com a premisses del volum i posen en evidència la consolidació dels treballs recents que es presenten a la introducció de l'obra com a punt de partida de la recerca en llengua catalana. A més, els estudis de *Variació i canvi lingüístic* il·lustren la notable aplicació que poden tenir els estudis i les eines desenvolupades aquests darrers vint anys per a les futures contribucions. Aquestes aportacions, que reflecteixen l'estat actual de la recerca, obren camins a les noves línies de recerca en el camp de la variació.

Epistolari Joan Coromines & Joan Sales

IGNASI MORETA

Universitat Autònoma de Barcelona

ignasi.moreta@uab.cat

COROMINES & SALES (2024): Joan Coromines i Joan Sales, *Cartes 1946-1983. A la recerca del català usual*, Josep Ferrer i Joan Pujadas (eds.), Barcelona: Club Editor.

L'epistolari Coromines-Sales ja era conegut: va ser publicat per Josep Ferrer i Joan Pujadas el 2004 a Curial. Ara el recupera Club Editor, amb pròleg i anotació en què també ha participat Maria Bohigas, neta de Joan Sales i editora de Club Editor.

Es tracta d'un corpus de textos valuósíssim per la importància dels corresponents i pel tema principal de les cartes: la «recerca d'un català usual», tal com declara el subtítol del volum. Avui, per a qualsevol lector que conegui els estudis de Joan Solà i els llibres polèmics de Xavier Pericay i Ferran Toutain, una bona part de les interpellacions de Joan Sales a Joan Coromines resulten de sentit comú, però cal recordar que en aquell moment el punt de vista de Sales resultava totalment contracultural: la tasca de Fabra era continuada per una tradició postfabriana que tendia al purisme, la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans actuava d'acord amb els criteris inflexibles del secretari perpetu Ramon Aramon, i els correctors se sentien autoritzats a intervenir en qüestions d'estil al marge de la voluntat dels autors i anant molt més enllà del que avui acceptem. En aquest marc, Sales es rebella: interpella Coromines i intenta dur-lo al seu terreny. La primera carta extensa on Sales exposa les seves inquietuds sobre el model de llengua per a la novel·la és la 36 (9-12-1957): considera l'IEC «un catau reaccionari» (p. 92), diu que Aramon «sembla que es pensi que es poden escriure novel·les i comèdies de tema actual i tònica realista posant-hi *llurs, mancar, vidu, calb*, etc.» (p. 92), i extreu conseqüències sociolingüístiques de les qüestions gramaticals i estilístiques que ataca:

en les actuals circumstàncies resulta perillosíssim, perquè aquesta sensació —que el català és una llengua fòssil, estancada en un grau arcaic d'evolució— és una de les causes que la joventut se'ns escapi dels dits. Que una llengua literària es pugui abstroure totalment o quasi de com és parlada en la realitat, és una utopia insensata, que no pot conduir més que a la mort d'aquella llengua (p. 92)

L'opció de Sales és no separar innecessàriament la llengua escrita de la llengua oral: «el millor és sempre el més senzill, el més planer, el més semblant a com ho diu tothom. Que un arcaisme és tan de mal gust com un barbarisme.» (p. 93) A la carta 39 (4-2-1958) hi insisteix: «cal donar a la gent, no una gramàtica del català literari, sinó del català usual, reduint al mínim indispensable les diferències entre la llengua escrita i la parlada.» (p. 98)

Les respostes de Joan Coromines són prudents. No s'alinea amb «el sector immobilitista i ultrancer» (carta 45, 5-10-1958, p. 122), però tampoc amb Sales, les propostes del qual li semblen sovint exagerades i insensates. És significativa en aquest sentit la carta 44 (4-10-1958), en què Coromines adopta una actitud molt flexible en qüestions de lèxic, però extremament prudent en qüestions d'ortografia i de gramàtica. Llegint les cartes d'un i altre, és difícil no retreure a Sales un cert arrauxament, però també és inevitable constatar en Coromines una certa arrogància a l'hora de desautoritzar algunes propostes del seu interlocutor.

Però la recerca del «català usual» no és l'únic tema de les cartes. Hi apareixen les penalitats de l'exili i del retorn, comentaris d'interès sobre Màrius Torres, qüestions diverses relacionades amb els diccionaris etimològics (castellà i català) de Coromines, la col·laboració de Sales en la confecció de l'*Onomasticon Catalo-*

nia, la publicació del llibre *Lleures i converses d'un filòleg*... Potser d'aquests altres temes, el més interessant és el que fa referència al treball de camp per elaborar l'*Onomasticon Cataloniæ*: Sales va participar en les «excursions filològiques» a la recerca d'informants de cada lloc concret per recollir testimonis orals sobre toponímia local. Les cartes entre Coromines i Sales sobre aquesta tasca permeten veure quin era el mètode de treball de Coromines i els seus col·laboradors en la recollida de dades, atents no solament a registrar topònims, sinó també a deixar constància precisa de les variants fonètiques amb què eren pronunciats, atès que aquestes variants podien donar pistes sobre la seva etimologia.

Pel que fa a l'edició, és senzillament modèlica: el pròleg i la sòbria anotació contenen la informació necessària per situar els dos corresponents i els principals temes de què parlen. Un utilíssim índex de noms completa l'edició.